

Петро КОСТЮК, полковник, голова Львівської обласної організації СОУ

ШАНУЙМО ПОДВИГ ГЕРОІВ КРУТ

29 січня минає 100 років Крутянського бою – бою українського війська з російсько-більшовицькими загарбниками, який відбувся під станцією Крути у 1918 році. Цей бій слід розглядати в контексті більшовицької агресії проти УНР, котра розпочалася після відмови Української Центральної Ради і Генерального Секретаріату прийняти вимоги ультиматуму Ради Народних Комісарів РРФСР. Більшовики прагнули запобігти союзу України і Дону, які були найбільш опірні щодо більшовизму. Тому Україна й Дон стали першими жертвами більшовицької експансії.

Мета неоголошеної війни, яку вела більшовицька Росія проти Української Народної Республіки-встановлення в ній влади більшовицької партії. Загони революційних військ з Росії на початку грудня 1917 р. вторглися на територію УНР. Уже 9 грудня 1917 р. більшовицькі війська вступили до Харкова. Під їх прикриттям нечисленні місцеві більшовики за вказівкою з Петрограда нашвидкуруч провели у Харкові так званий Перший всеукраїнський з'їзд рад, проголосили радянську владу та створили маріонетковий уряд – Народний секретаріат. Все це було потрібно для прикриття прямої агресії радянської Росії проти УНР. Реальної ж влади новий уряд не мав. Але таким чином почалося завоювання України ніби-то українськими ж силами. і при наявності нового українського уряду. Українсько-більшовицький конфлікт зі сфери ідейно-політичної стрімко зміщувався у сферу відкритих військових дій [1]. Розпочалася війна між РРФСР й УНР, а не дружня допомога російських робітників і селян своїм братам у боротьбі з буржуазно-націоналістичною контрреволюцією. «Боротьбою з контрреволюцією на півдні Росії» керував радянський нарком В. Антонов-Овсієнко, очоливши понад 32 тисячі червоногвардійців. Протягом місяця більшовики встановили радянську владу на Лівобережжі – у

Харківській, Катеринославській і Полтавській губерніях. На черзі був Київ.

Центральна Рада відмовилася від творення власних збройних сил. Було свідомо припинено швидке зростання Вільного козацтва, розформовано цілу низку українізованих частин російської армії, які готові були прислужитись Україні. 12 жовтня 1917 року вона прийняла рішення про запровадження загонів місцевої самооборони і підготовку до демобілізації Української армії чисельністю майже 400 тисяч. Українські частини, які визнавали та підтримували Центральну Раду, виконали її рішення і розійшлися по домівках (звичайно, що це слугувало вагомим аргументом для більшовиків при прийнятті рішення про початок агресії). А от збільшовичені частини залишилися в повному складі і в подальшому стали резервом наступаючого більшовицького війська.

Лідери Центральної Ради, які стояли на автономістсько-федералістичних позиціях, не мали чіткого уявлення про роль збройних сил у процесі державотворення. Звідси – орієнтація на так званий «спільний революційний фронт із російською демократією» та ідеологічна боротьба із самостійницькою течією всередині українського руху, зокрема серед військовиків. Найпоследовніше такої позиції дотримувався В. Винниченко. **«Не своїй армії нам, соціал-демократам, треба, а знищення всяких постійних армій, – зазначав він. – Не українську регулярну армію нам треба організувати, а всіх українців-солдатів освідомити, згуртувати, організувати ті частини все-російської армії, які складаються з українців, виділити їх в окрему групу, а групу ту конструювати так, щоб це було українське народне військо. Українська демократія повинна в сей час добре пильнувати – українського мілітаризму не було і не повинно бути й далі»** [2]. Ця позиція не могла знайти підтримки у професійних військових з чіткою національно-державницькою орієнтацією, бо, як писав той же В. Винниченко, «ім хочеться... дійсно армію, таку саму армію, якою пишались всі імперіалісти всіх держав і націй» [3]. Якби ж то прислухалися тоді до національно свідомих військовиків, а зокрема М. Міхновського, то не було б страшних го-

лодоморів 1921–1923 та 1932–1933 років, репресій проти українського народу, бо було б кому його захистити (**сам же В. Винниченко виїхав до Франції, не відчувши на собі сповна результатів своєї «діяльності», під захист таких нелюбих йому армій, якими пишались імперіалісти**). Так змарнували український національний порив у військах, упустили найзручніший момент для формування Української Армії.

Розуміння її потреби прийшло надто пізно. З метою припинення агресії 15 грудня було створено Особливий комітет оборони, а 18 грудня полковника Ю.Капкана призначили командувачем усіма українськими військами. 26 грудня Генеральний секретаріат ухвалив постанову про «створення армії УНР на засадах добровільності та оплати», [4] для забезпечення кордону України з півночі на станцію Бахмач ще 21 грудня 1917 р. були вислані дві сотні 1-ї Київської юнацької школи ім. Б. Хмельницького на чолі з командиром сотником Д. Носенком. Вони мали кулемети та саморобний бронепоезд – артилерійську гармату на залізничній платформі. З Бахмача висилалися дозори до Ворожби, Гомеля та Хутора-Михайлівського, які охороняли залізницю.

Дисципліна у більшовицькому війську була низькою, в загонах панували пияцтво, грабежі й дезертирство. Моральний рівень радянських військ та їх поведінка викликали протест навіть серед місцевих більшовиків. Але воно успішно просувався вперед, бо українізовані частини, як і вся стара армія, були розкладені більшовиками і небоездатні [5].

Військові сили УНР у Києві становили до 20 тис. вояків. Та боездатних серед них було небагато. Деморалізовані і втомлені, воювати вони йшли неохоче, і навіть проголошення 22 січня 1918р. у IV Універсалі державної незалежності УНР не піднесло бойового духу армії. А більшовики пропонували землю задарма і обіцяли припинити війну та принагідно вирішити всі наболілі соціальні проблеми в інтересах трудящих. Агітатори з робітників залізничних майстерень виступали, не ховаючись, перед гайдамаками, прагнучи перетягти їх на бік більшовиків. Свою негативну роль зіграло й проголошення радянської УНР, здійснене у грудні 1917 р. у Харкові.

4 січня 1918 р. (за старим стилем) Народний Секретаріат «оголосив» війну Центральній Раді. Того ж дня більшовицький загін при підтримці місцевих більшовиків захопив Суми, на черзі було захоплення Полтави. В. Антонов-Овсієнко 16 січня призначив підполковника М. Муравйова головкомом радянських військ, які повинні були здобути Київ [6]. Це була «ешелонна війна». Вона, головним чином, велася вздовж залізничних колій. Військові сили концентрувалися уздовж залізничних колій й воснні дії велися там же. Червоні війська наступали на Київ двома групами по залізницях Харків–Полтава–Київ та Курськ–Бахмач–Київ.

5 січня 1918 р. з Києва на станцію Бахмач було відправлено ще дві сотні (молодший курс) 1-ї Київської юнацької школи ім. Б. Хмельницького. Разом з ними прибув сотник А. Гончаренко, призначений наказом командувача військ УНР Ю. Капкана керівником оборони Бахмача. У залізничному депо станції Бахмач, на той час, працювало близько 2000 робітників, переважно росіян. І хоча вони оголосили нейтралітет, та з наближенням більшовицьких військ могли у будь-який момент перейти на його бік. Обстановка в містечку була неспокоїна.

Центральна Рада відчувала серйозні труднощі із організацією відсічі ворогу. Частина військ, які на той час знаходились в Києві, перебували під впливом більшовицької пропаганди і оголосила нейтралітет та не брала участі у боротьбі. Опорою української влади, у цей критичний момент, стали загони «Вільного козацтва», Гайдамацький кіш Слобідської України С.Петлюри, Галицький курінь українських Січових Стрільців С.Коновальця, полк ім. К.Гордієнка під командуванням В.Петрива та ще декілька малочисельних частин.

На заклик Центральної Ради відгукнулася й патріотично налаштована молодь – студенти і гімназисти. 18 січня 1918 р. на зборах студентів Київського Університету Святого Володимира (сучасний Національний університет ім. Т.Шевченка) і Українського Народного Університету, скликаних за ініціативою студентів-галичан, було ухвалено приступити до створення студентського куреня ім. Січових Стрільців. Це був прояв невідомого, щирого патріотичного ентузіазму молоді. 19 січня до ініціативи приєдналися також учні двох старших класів 2-ї української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства. Запис добровольців відбувся в будинку Педагогічного музею, де засідала Центральна Рада. До куреня вступили більше 200 осіб, які згодом зібралися у Костянтинівському військовому училищі на Печерську. Тут юнаки кілька днів проходили військову підготовку. Частина їх вже встигла повоювати на фронтах Першої світової.

22 січня Центральна Рада у Четвер-

тому Універсалі проголосила самостійність УНР.

27 січня Перша сотня Студентського куреня (120–130 чол.) під командою сотника Омельченка прибула на залізничну станцію Крути поблизу Ніжина, куди відступив на той час з Бахмача український гарнізон, що складався з юнаків (юнкерів) Першої київської юнацької школи ім. Б.Хмельницького. Вони вже мали досвід боїв, бо знаходилися на лінії фронту фактично з грудня 1917 р. За деякими відомостями, студенти самі були ініціаторами відправки на фронт і, вже прийнявши таке рішення, отримали дозвіл від командування. Приїзд студентів викликав величезне піднесення бойового духу серед юнкерів.

Більшовицьке угруповання, яке наближалося до Бахмача, складалося із загонів П. Єгоров (1300 чол.), Р. Берзіна (3500 чол.) та С. Кудинського (800 чол.). Це були солдати-росіяни, московські і брянські червоноармійці та балтійські матроси. Загальна ж чисельність складала майже 6000 бійців. На озброєнні вони мали кулемети та артилерію. Загальне командування здійснював П. Єгоров. Більшовики наступали уздовж залізничної колії з боку Бахмача.

Встановлено повний перелік військових формувань, що брали участь в бою з українського боку, а саме: Перша українська військова юнацька школа імені гетьмана Богдана Хмельницького чисельністю понад 600 вояків при 16 кулеметах, яка була основою оборони, перша сотня Студентського куреня Українських Січових Стрільців (близько 120 осіб), вільні козаки села Хороше Озеро, вільні козаки села Кагарлик (разом понад 80 добровольців), курінь порятунку України (50-60чол.), загін сотника Твердовського, українська міліція села Пліска, бронепотяг-платформа сотника С.Лощенка, бронепотяг Ярцева, бронепотяг полковника Алмазіва, бронепотяг підполковника Самійленка. Загальна кількість вояків у зведеному формуванні захисників станції Крут становила 1065 ко-

*Яків Рябокiнь, сотник Армiї УНР.
У бою під Крутами командував 3-ю
сотнею юнкерiв*

заків і старшин (20). Був лазарет з лікарем і санітарями, був і вагон із запасом набоїв та гранат [7]. Фронт оборони становив приблизно 3 км. На правому фланзі вони мали штучну перешкоду – насип залізничної колії, на лівому були вириті окопи. Командував обороною А. Гончаренко. На правому фланзі, де передбачався головний наступ червоних військ, були зосереджені 3-я та 4-а сотні юнкерів, підрозділ «Вільного козацтва».

Перша сотня перебувала в резерві. На лівому фланзі, як менш уразливого, тримали оборону Студентська сотня, підрозділ «Вільного козацтва» та 2-а юнкерська сотня.

Бій розпочався 29січня, біля дев'ятої години ранку і тривав до сьомої години вечора, тобто до темряви, майже 10 годин. Перші атаки більшовиків відбили юнкери, які діяли на правому фланзі під при-

А. Килико: Бiй під Крутами 1918

криттям насипу. Обороні допомагав бронепоезд під командою сотника С. Лощенка, що виїздив у тил наступаючому ворогові і влучно стріляв з гармати. Близько 12-ї години червоні почали наступ на Студентську сотню, який був відбитий за допомогою чоти юнкерів, що стояла на крайньому лівому фланзі. Але це був лише маневр. Головний удар більшовики наносили на правому фланзі, намагаючись обійти його й оточити. Під натиском переважаючих сил ворога, біля 7 години, коли вже стемніло, сотник А. Гончаренко дав наказ відходити до ешелону. Сотник Омельченко в ході бою був важко поранений, спробував спочатку відігнати ворога багнетною атакою, але під час неї був смертельно поранений. Командування студентським підрозділом прийняв сотник Твердовський. Українське військо відступало до ешелону. Перша сотня, яка перебувала в резерві, прикривала відхід. Підрозділи Вільного козацтва розійшлися по своїх селах. Але не вистачало чоти студентів, яка займала оборону найближче до станції. Їх чекали, посилали розвідку, але марно. Відступаючи, вони, можливо, заблукавши вийшли на станцію Крути, яку вже зайняли більшовики і потрапили у полон.

Загальні втрати українців у бою під Крутами становили близько 280 вояків та 10 старшин, з них близько 150 поранених (вони були вивезені до київських шпиталів санітарним поїздом) і 140 загиблих. Ще 24 юнкери із складу сотні, що прикривала відхід не вийшли своєчасно на ст.Липки (південніше ст. Крути), потрапили в оточення й повністю загинули в бою. Найбільшими втрати мала студентська сотня [8]. Слід зазначити, що до переліку увійшли не тільки убиті, а й поранені, полонені і зниклі безвісти. Студентська Сотня втратила понад 70 чоловік: 27 розстріляних, 10 – 12 убитих у бою, 35 – 40 поранених [9].

Відомо, що до Києва з майже 6 тисяч передового загону більшовиків дійшло 4 тисячі. По дорозі до Києва, крім бою під Крутами, інших великих сутичок не було. Більшість джерел подають чисельність більшовицьких втрат – 1500 осіб (300 чол. вбитих і 1200 чол. поранених). Фахівці здійснили аналітичний розрахунок бойових можливостей українських підрозділів в бою під Крутами, метою якого було полічити втрати, як наступаючих, так і частин, що обороняються. Вони дійшли висновку, що значна укомплектованість юнацького куреня кулеметами давала їм надійну перевагу в бою. Сумарні втрати червоногвардійських військ дійсно могли скласти до 300 чоловік вбитими й до 1200 чоловік пораненими – такі результати аналітичного розрахунку вогневого впливу українських формувань, що оборонялись у бою під Крутами, на наступаючі підрозділи більшовицького угруповання військ [10].

Під час розкопок поховань на старому військовому кладовищі села Крути виявлено, розкопано і зафотографовано 300 поховань красногвардійців. Розкопки підтвердили, що в могилах поховані тільки красногвардійці, до того ж в радянський час там встановлено цегляний обеліск з надписом: „Героям революції, які загинули за владу Рад в боях з петлюрівцями в січні 1918 року» [11].

А захисників Крут нападники категорично заборонили ховати, залишивши їх спотворені катуваннями тіла (перед тим по-мародерськи роздягнені нападниками) для залякування місцевого населення. Попри цю антихристиянську і антигуманну заборону, священик села Печі разом з жителями села поховали 17 полеглих захисників Крут на кладовищі села Печі.

Отже, бій під Крутами відбувся у відповідності до тогочасних тактичних і вогневих можливостей війська. Українське

військо було добре озброєне і мало достатню кількість набоїв. Бій був добре організований у тактичному сенсі. Але переважаюча чисельність противника та відсутність в українського війська резервів призвела до необхідності відступу [12]. Командування армії УНР розуміло стратегічну важливість оборони Бахмацького напрямку. Туди передбачалося відправити частину Гайдамацького кошу Слобідської України на чолі з Симоном Петлюрою, але ці плани зазнали краху через січневі події у Києві.

З обох сторін були значні втрати. Під натиском переважаючих сил ворога українські загони, забравши вбитих і поранених, відступили до ешелону, який знаходився за кілька кілометрів від станції. Руйнуючи за собою залізничну колію, вони вирушили до Києва, і на станції Бобринь з'єдналися з Гайдамацьким кошем Слобідської України, яким командував С.Петлюра. А.Гончаренко у своїх спогадах відзначив, що на станції Бровари передав «релятивний звіт» про бій С. Петлюрі за присутності начальника штабу О.Удовиченка [13]. Для віцеліх крутянців перепочинку не було, вони продовжували свою війну проти більшовизму,

Про те, що бій під Крутами був запеклим і кровопролитним, є свідчення М. Муравйова, В. Антонова-Овсієнка, радянського військового історика М. Какуріна та інших, які стверджували, що просування більшовицьких військ на Київ затрималося на кілька днів. Червоні були приголомшені таким відчайдушним опором молоді та втратами своїх військ. Більшовицький командир П. Єгоров, коли дізнався про втрати свого війська, наказав розстріляти полонених. 27 студентів та гімназистів були розстріляні на дворі станції Крути. Учень 7-го класу Григорій Пипський зі Старосамбірщини (Львівщина) перед розстрілом перший почав співати «Ще не вмерла Україна» і решта студентів підтримали спів. Потім убивці привели й розстріляли двадцять восьмого, який босоніж утік до села. Хату, в якій дали йому притулок, більшовики спалили. Після розстрілу місцевим жителям деякий час забороняли ховати тіла померлих. Розстріл полонених студентів, а серед розстріляних були сімнадцятирічні, став резонансною подією російсько-української війни. **Ганебна розправа над полоненими – приклад бруталного порушення норм моралі і права, сваволі та знецінення людського життя – закономірний прояв рис червоного терору, які згодом трансформувалися у політику терору, Геноциду Голодомором, репресій 1930-х років.** В усі часи у цивілізованому суспільстві розстріл полонених вважався військовим злочином. А у XX ст. з'явилися і відповідні норми права – Женевська конвенція 1907 р. гарантувала життя військовополоненим. Це було відомо командирам і червоног-

Урочисте перепоховання вояків-студентів у Києві 19 березня 1918 року

вардійцям, більшість з яких воювала у Першу світову війну.

Більшовицькі війська М.Муравйова, захопивши Київ, вчинили горезвісну різанину. 2 березня німецькі та українські війська звільнили Київ від більшовиків.

Після того, як Київ звільнили від більшовиків і до влади повернулася Центральна Рада, вирішено було віддати данину пам'яті загиблим і перепоховати їхній прах у Києві. За рішенням Центральної Ради 19 березня 1918 р. тіла 27 розстріляних вояків-студентів були перевезені до Києва та урочисто поховані на Аскольдовій могилі. Серед упізнаних були студенти Володимир Шульгин, Божко-Божинський, Олександр Попович, Андрій, Лука Дмитренко, Зидор Кулик, Олександр Шерстюк, Омельченко, Борозенко-Конончук, Головащук, Чижів, Кирик, гімназисти Андрій Соколовський, Микола Ганкевич, Євген Тарнавський, Григорій Пипський, В. Гнаткевич. Інших впізнати було неможливо – так окупанти понівечили під час страти їхні обличчя. До цих жертв, перелічених у «Киевской Мысли» в дещо перепоховання, деякі історики додають ще призвища таких студентів, як Пурик, Нітенко, Сірик, Дикий, Микола Лизогуб, і гімназистів Павла Кольченка, Івана Сорокевича, Короля, Мисана [14].

Решта загиблих були поховані на самому полі бою місцевими селянами, і їх до Києва уже не привозили. Із 27 названих прізвищ – шестеро галичани – Микола Ганкевич, Євген Тарнавський, Григорій Пипський (с.Мальговичі на Старосамбірщині), Іван Сорокевич (с.Уйковичі), Король, Мисан. Так, ще за рік до проголошення Акту Злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки, молодь разом зі зброєю в руках, ціною своїх життів виборювала Соборність України.

17 липня 1918 р. директор Другої української гімназії звернувся до Міністерства освіти України з проханням заснувати при Гімназії стипендії імені учнів Гімназії, які загинули в боях з більшовиками під Крутами: 8 кл. – Ганкевича Миколи (18р.), Дубницького Юрія і Кольченка Павла (18р); 7 кл.(17-річні) – Пипського Григорія (17р.), Сорокевича Івана (17р.); 6 кл.(16-річні) – Гнаткевича Василя (16р.), Соколовського Андрія (16р.) і Тарнавського Євгена (16р.) Ці учні своєю героїською смертю виявили найбільшу любов до України. Їх фотопортрети, які будуть висіти в залі гімназії, будуть нагадувати про їх патріотичні вчинки. Заснування стипендій їх імені ще більше піднесло би вгору їх імена [15].

У Львові, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 490 від 19 серпня 1992 року, був створений Львівський державний ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою. На прохання громадськості Уряд України надав Львівському ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою покриття

немеркнучою славою ім'я Героїв Крут. Велика заслуга у створенні цього ліцею належить Ірині Калинець.

Герої Крут це реальні персонажі української воєнної історії, приклад сучасному студентству, шкільній молоді, на відміну від видуманих персонажів радянського фільму «Неуловимые мстители», де трійка юнаків воює на українській землі проти українських отаманів, яких карикатурно зображають. І цей фільм по багатьох каналах по декілька разів демонструють на багатьох «наших-не наших» телеканалах.

29 січня 1918 р. під Крутами кров'ю українських військових було освячено першу частину IV Універсалу УЦР, включаючи великі слова: «Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною від нікого не залежною Державою Українського Народу» [16]. Під Крутами почалася боротьба за Українську державність і не словами, а ділом. Крути – це перше прозріння того, що досягнення влади треба обороняти. І тому Крути – це воскресіння, по довгих століттях, – обірваної Полтавою визвольної війни. Крути стали початком нової доби в історії України, початком нашої національної визвольної революції. Саме від Крут – не тільки психологічно, а й хронологічно – починається в нашому житті тип новітнього українця, тип, що намагається надавати проявам українськості цінні справжнього, вже національного стилю [17].

Бій під Крутами є яскравим прикладом героїзму молоді – юнкерської, студентської, гімназійної, які готові ціною свого життя захищати свою державу – УНР. При тому ж їх виступ був цілком добровільним та без примусу. Вони стали воїнами за покликом своїх сердець. Зокрема, 1-ша сотня Допоміжного студентського куреня Січових стрільців (2-га сотня під Крутами не була), яка на початку бою мала у своєму складі 116 добровольців, повернулася до Києва у складі близько 80 осіб. Майже половину сотні становили гімназисти 2-ї Української Кирило-Мефодіївської гімназії. Під Крутами загинуло лише восьмеро з них. Решта згодом взяли участь у боях із більшовиками на вулицях Києва, а потім у відступі українських військ на Полісся. Майже всі юнкери Першої української військової юнацької школи імені гетьмана Богдана Хмельницького залишилися на службі в Армії Української Народної Республіки. Тільки старший курс школи було підвищено до звань хорунжих уже навесні 1918 року. Слід зазначити, що поміж колишніх учасників бою під Крутами було чимало лицарів «Залізного хреста за Зимовий похід і бої».

Бій під Крутами та бої в Києві мали велике значення, бо саме тоді велися мирні переговори з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною в Бресті. Російський більшовицький уряд намагався за всяку ціну зірвати ці переговори, навіть шляхом захоплення сто-

лиці України Києва. Військове значення бою під Крутами полягало в затримці наступу угруповання більшовицьких військ на Київ. Політичне значення полягало в тому, що цей бій дав можливість українській делегації домогтися позитивного результату на переговорах у Брест-Литовську.

Молодь боролася з більшовиками за свої ідеали – українську державність, суверенність, духовність. Формування новітньої, національно свідомої української людини-особистості почалося й у військовому середовищі – що було генетично пов'язано з Крутами та їх легендою, і що, зрозуміло, є природним і не випадковим. Згадаймо, що останній двохсотлітній період державності на нашій землі був періодом козацьким, коли державність мала яскраво виражений військовий, мілітарний характер. Навіть офіційна назва нашої держави козацького часу – «Військо Запорізьке». Пробудження національна свідомість сягнула, може, цілком підсвідомо, до цих, саме козацьких, традицій. І, може, тому верства, що була в нашій революції найбільш державною, в найістотнішому значенні цього слова, була саме верства військова, що незалежно від свого фаху в роках революції мала певне військово виховання і фактично була у війську [18].

Бій під Крутами є драматичним епізодом війни за незалежність України. Такіх локальних боїв було багато. Але бій під Крутами став чи не найпершим боєм нової добровільної української армії. Цей бій змусив кожного вояка, кожного українця відповісти насамперед собі: Я за Незалежну Україну? Зрештою і сьогодні наше ставлення до цього бою ідентифікує нас як українців-державників. Їх героїзм продовжує формувати свідомих українців. Народ наш витворив з Крутянського бою військово легенду української нації, яка сподівалася на подвиг наступні покоління та сприяла творенню Культу українського Героя. Але також бій

під Крутами став найбільш відомим, бо серед його учасників було багато знаних осіб, зокрема, брат міністра закордонних справ уряду УНР Олександра Шульгіна. І це теж продемонструвало жертвовність молодого еліти. Коли Центральна Рада повернулася у березні 1918 року, відбулося перепоховання, то бій під Крутами набув широкого розголосу. Молоді вояки УНР віддавали задля своєї країни все, що мали – життя. Їх героїзм у зв'язі та моралі. Але тодішні політики, зокрема В. Винниченко, не виконали свій обов'язок перед Україною. Політики Української Центральної Ради в 1917 році, діючи за соціалістичними гаслами, популярними на той час, не дали вчасно створити національні збройні сили, як цього домагалися політики-реалісти, зокрема М. Міхновський. Крім того, в Центральній Раді за оборону відповідали люди, які були тісно пов'язані з Москвою, за деякими даними, агентурно.

Із відновленням незалежності в 1991 р. Україна вступила у нелегкий період сучасного державотворення. Після багатовікової боротьби народу за право бути господарем на своїй землі українці отримали шанс в умовах миру творити власну незалежну і соборну державу. Та чи став цей мир тривалим... Чи було засвоєно урок Крут?

Анексія Російською Федерацією українського Криму в лютому 2014р. та розв'язання війни проти України на Дон-

басі в лютому 2014р. засвідчили, що ні. Не засвоїли українські політики, насамперед те, що саме існування власних модерних збройних сил та уособлення ними певної мілітарної потуги упорює бажання недоброзичливих судів застосовувати військову силу.

Впродовж останнього десятиліття обороноздатність України поступово втрачала свій потенціал і стан національної безпеки наблизився до критичного. І це з урахуванням того, що міжнародні воєнно-політичні гарантії Україні та ефективні механізми захисту національних інтересів були фактично відсутні. І знову, як крутяни 100 років тому, українці відстоюють незалежність Батьківщини у війні, розпочатій тим самим ворогом. На захист України стало не тільки військо – став народ. Знову цвіт нації сплачує своїми життями та здоров'ям за недалекоглядність, поверховість діяльності політиків, керівників держави, та всіх тих, хто заявляє: «Хто б міг подумати, що Росія нападе на Україну...»

Не тільки думали, але писали і говорили, застерігали від небезпеки. Але хіба чули, задивлені на Росію...

Створення модерних національних збройних сил та наша перемога в російсько-українській війні має стати гідним пошануванням пам'яті Героїв Крут. Це можливо, якщо державна влада на всіх рівнях демонструватиме політичну волю, державне бачення, професіоналізм, відповідальність та патріотизм. А з боку суспільства потрібний цивільний контроль за діяльністю держави у сфері національної безпеки, і щодо війська зокрема.

Примітки

1 Верстюк В.Ф. Проголошення Української Народної Республіки та політична боротьба за владу в Україні у листопаді – грудні 1917 р. // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 рр. – К., 2007. – Вип. 2. – С. 30.

2 Український національно-визвольний Рух. Березень – листопад 1917 року: Документи і матеріали./ порядник В.Верстюк (керівник) та ін – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – С. 192–193.

3 Український національно-визвольний Рух. Березень – листопад 1917 року: Документи і матеріали./ порядник В.Верстюк (керівник) та ін – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – С. 192.

4 Історія України: Нове бачення. У 2 т. – К., 1996. – Т. 2. – С. 33.

5 Бойко О. Символ українського героїзму: Бій під Крутами: факти й оцінки // День. – 2008. – 2 лютого. – С. 7.

6 Гриневич В.А., Гриневич Л.В. Сліда справа М.А.Муравйова: Документована історія. – К., 2001. – С. 15 – 16.

7 В.Улянич В. Правда про бій під Крутами. Журнал «Воєнна історія» №1 (37) 2008 рік.- С.8.

8 Горелов В., Чечкань І. Аналіз тактичних і вогневих особливостей бою під Крутами. Журнал «Воєнна історія» №1 (37) 2008 рік. – С.43–45.

9 Крути 29 січня 1918 р. / Передм. І.Юхновського. Упоряд. О.Бойко. – К., 2007. – С. 11.

10 Горелов В., Чечкань І. Аналіз тактичних і вогневих особливостей бою під Крутами. Журнал «Воєнна історія» №1 (37) 2008 рік. – С.43–45.

11 В.Улянич В. Правда про бій під Крутами. Журнал «Воєнна історія» №1 (37) 2008 рік.- С.10.

12 Горелов В., Чечкань І. Аналіз тактичних і вогневих особливостей бою під Крутами. Журнал «Воєнна історія» №1 (37) 2008 рік. – С.46.

13 Гончаренко А. Бій під Крутами // Герої Крут. Лицарський подвиг юних українців 29 січня 1918 року / Упоряд. І.Льєнко. – Дрогобич, 1995. – С. 48.

14 П.Зайцев.Про наймолодших крутянців і їх школу.Український самостійник.Ч.2(400).Лютій 1958.С.-25-27.

15 Білокінь С. Крутяни // На службі Клію: Збірн. наук. праць на пошану Любомира Романа Винара. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 458 – 459.

16 Лукасевич Левко. Бій під Крутами // Зінкевич О., Зінкевич Н. Крути. Збірка у пам'ять героїв Крут. – К.: «Смолоскип», 2008. – С. 133.

17 Маланюк Є. Крути. Народини нового українця. Крути: Збірка у пам'ять героїв Крут / Упор. Зінкевич О., Зінкевич Н. – К.: Смолоскип, 2008 – С. 189–190.

18 Маланюк Є. Крути. Народини нового українця. Крути: Збірка у пам'ять героїв Крут / Упор. Зінкевич О., Зінкевич Н. – К.: Смолоскип, 2008 – С. 191.

До 100-ї річниці історичних подій під Крутами та з метою вшанування подвигу Героїв Крут і військово-патріотичного виховання військовослужбовців Збройних Сил України, Президент Петро Порошенко присвоїв Військовому інституту телекомунікацій та інформатизації почесне найменування імені Героїв Крут. Відповідний Указ Глави держави підписав під час відвідування інституту на урочистостях у присутності всього особового складу. Саме в будівлі цього вишу в 1918 році розміщувалась перша українська юнацька військова школа, в якій проходили вишкіл студенти, які мужньо виступили проти більшовицької навали під Крутами.